

ΤΕΧΝΕΣ & γράμματα

ΒΙΒΛΙΟ

Το κοινωνικό υπόβαθρο της αρμονίας

Οι σκέψεις του Μαξ Βέμπερ για την εξέλιξη της μουσικής

ΜΑΞ ΒΕΜΠΕΡ
Η κοινωνιολογία της μουσικής
εκδ. Πατάκη, 2023, σελ. 192

Του ΘΩΜΑΣ ΣΛΙΩΜΗ

Είναι, πράγματι, σπάνιο για έναν συγγραφέα-θεωρητικό που, ενώ εδώ και τουλάχιστον μισόν αιώνα τα βιβλία και η σκέψη του έχουν μια γενικευμένη αναγνώριση και αποδοχή, να υπάρχει μια μελέτη του η οποία «ζει» στη σκιά των άλλων έργων του. Εργων εμβληματικών, που θεμελίωσαν σταδιακά από τις αρχές του 20ού αιώνα την κοινωνιολογία ως θεωρία και ως επιστήμη, όπως «Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού», «Η κοινωνιολογία του κράτους» ή «Η κοινωνιολογία των θρησκειών».

Αυτή ακριβώς είναι η περίπτωση του Μαξ Βέμπερ και της «Κοινωνιολογίας της μουσικής». Οι αιτίες μπορεί να είναι πολλές, όμως η βασική νομίζω πως είναι το ίδιο το αντικείμενο της μελέτης του συγγραφέα: η μουσική ως ηχητικό φαινόμενο, ως εξέλιξη μέσα στους αιώνες, ως διαλεκτική εντέλει σχέση ανά-

μεσα στο ορθολογικό - ανορθολογικό του ανθρώπου. Αυτό το αντικείμενο θεωρήθηκε απόλυτως ξένο προς τις κύριες θεματικές του έγκυρου ακαδημαϊκού στοχασμού σε ό,τι αφορά την κοινωνιολογία: δηλαδή, τις θεματικές ανάλυσης της οικονομίας, του κράτους, των κοινωνικών διαστρωματώσεων και των αλληλεξαρτήσεών τους. Αντικείμενο «ξένο» που υπάγεται σε έναν άλλο «κόσμο», σε ένα άλλο κλειστό σύμπαν κατάλληλο για μουσικολόγους, για ιστορικούς της μουσικής και της αισθητικής ή, έστω, για κάποιους φυσικούς που προσεγγίζουν τη μουσική μέσω της ακουστικής. Έτσι, μέσα από το πέρασμα των δεκαετιών, ο Βέμπερ καταχωρίστηκε αποκλειστικά ως βασικός διανοητής, έως και θεμελιωτής, της σύγχρονης κοινωνιολογίας και των επίσημα αποδεκτών θεματικών της.

Ωστόσο ο Μαξ Βέμπερ, γεννημένος το 1864 στην Ερφούρτη της Πρωσίας, όπως και πολλοί διανοούμενοι της γενιάς του, ασχολήθηκε με την αισθητική, τις τέχνες και, ιδιαίτερα, τη μου-

«Γιατί η αρμονική μουσική, προερχόμενη σχεδόν παντού από τη λαϊκή πολυφωνία, αναπτύχθηκε με αυτόν τον τρόπο στην Ευρώπη;».

σική, επηρεαζόμενος από τους αρχαίους Έλληνες κλασικούς, τον Ντεκάρτ ή τον Χέλμχολτς αλλά, παράλληλα, και από τους Νίτσε, Σοπενχάουερ και, βέβαια, από το σύνολο του έργου του Ρίχαρντ Βάγκνερ. Από τη μία πλευρά έχουμε μια αντιμετώπιση της φιλοσοφίας, της τέχνης και της μουσικής, απόλυτως ορθολογική - κυρίαρχη, άλλωστε, στη νεότερη δυτική σκέψη - από την άλλη, μια υπογράμμιση του πέραν του φυσικού, δηλαδή της υπερβατικότητας, του άρρητου, της έκστασης, της μυστικής δύναμης

του Ωραίου. Ακριβώς με αυτή την οπτική, μέσα από αυτό το δίπολο ορθολογισμού - ανορθολογικότητας, προσεγγίζει και μελετάει ο συγγραφέας στην «Κοινωνιολογία της μουσικής» την κατά εποχές οργάνωση και ταξινόμηση των μουσικών ήχων, τους τύπους των κλιμάκων και των τρόπων, την πολυφωνικότητα (ως απλή συνήχηση πολλών φωνών), την οργάνωση της νέας Πολυφωνίας και της Αρμονίας, ενώ παράλληλα αναφέρεται και προσεγγίζει στην εξέλιξη αυτών των αιώνων και άλλους πολιτισμούς (αραβικούς, αφρικανικούς, ινδικούς κ.ά.) αντιπαραβάλλοντάς τους.

Έτσι, τίθεται από τον Βέμπερ-μελετητή της Ιστορίας του κεντρικού ερώτημα «γιατί η αρμονική μουσική, προερχόμενη σχεδόν παντού από τη λαϊκή πολυφωνία, αναπτύχθηκε με αυτόν τον τρόπο στην Ευρώπη;» - τον μοναδικό και ιδιαίτερο θα πρόσθετα. Αυτό το κομβικό ερώτημα, μέσα

στην εξέλιξη της μελέτης, απαντιέται με πολλούς τρόπους, και από διαφορετικές πλευρές, από τον Βέμπερ-ερευνητή.

Από τις αρχές του 20ού αιώνα στην Ευρώπη, αρκετοί νέοι κοινωνιολόγοι, πολιτικοί επιστήμονες, ιστορικοί και οικονομολόγοι κατευθύναν τις έρευνές τους προσπαθώντας να προσδιορίσουν τον νέο τύπο οργάνωσης των οικονομιών σε σχέση με τις νέες, τότε, τεχνολογίες και εφαρμογές των πολυαρίθμων εφευρέσεων. Πολύ λίγοι από αυτούς, θα έλεγα ελάχιστοι, οδηγήθηκαν στη συσχέτιση των παραπάνω δεδομένων με τα λεγόμενα «άυλα αγαθά», με κανόνες, θεσμίσεις και άγραφους νόμους που υπερβαίνουν τα υλικά στοιχεία και τις μετρήσεις τους: δηλαδή με τα ήθη και τα έθιμα των διαφόρων κοινωνιών, τη θρησκεία και τις εκκλησιαστικούς τύπου δομές της, τη διάπλαση ανθρωπολογικών τύπων και, τέλος, με

Νέοι και νέες χαλιώνουν, περιεργάζονται τα έργα τέχνης και παρακολουθούν μια γυναίκα που παίζει πιάνο σε αίθουσα του Μουσείου Καλών Τεχνών της Ρουέν. Η εξέλιξη της ευρωπαϊκής μουσικής επηρεάστηκε άμεσα από τις κοινωνικές αλλαγές, σύμφωνα με τον Μαξ Βέμπερ.

τις τέχνες και τη μουσική. Ο Βέμπερ ήταν ένας από αυτούς, και μάλιστα από τους πρωτοπόρους αυτής της κίνησης. Ας σημειώσουμε δύο ημερομηνίες: τον Οκτώβριο του 1910, στο πρώτο συνέδριο κοινωνιολογίας στη Φρανκφούρτη, έθεσε στην εισήγησή του, για πρώτη φορά, το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στην κουλτούρα και στις τεχνικές εξελίξεις, ανάμεσα στην κοινωνιολογία των τεχνών και της μουσικής και στην Ιστορία. Λίγο μετά, nel periodo 1912-13, ο Βέμπερ αφιερώνεται στη συγγραφή των «Κοινωνικών και ορθολογικών βάσεων της μουσικής», δηλαδή στο βιβλίο του «Η κοινωνιολογία της μουσικής».

Ο κ. Θωμάς Σλιώμης υπογράφει την εισαγωγή, την επιμέλεια και τη μετάφραση του δοκιμίου του Μαξ Βέμπερ. Είναι υπεύθυνος της σειράς «Μουσική του Εικοστού Αιώνα» στις εκδόσεις Πατάκη.